

*Васюник Т.І.,**аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Львівський торговельно-економічний університет*

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ВІДТВОРЕННІ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

Анотація. У статті обґрунтовано поняття «фінансові ресурси». Проаналізовано думки вчених економістів щодо трактування поняття фінансових ресурсів, визначено взаємозв'язок понять «фонди», «капітал», «фінансові ресурси», «фінансовий капітал». Доведено, що джерелом інвестування в основний капітал є власні кошти підприємств і організацій, які покривають у середньому понад 60% усіх капіталовкладень. Зроблено висновок про те, що домінування частки власних коштів підприємств у фінансуванні їх інвестицій в основний капітал фактично означає закритий характер економічного відтворення, це засвідчує, що економіка України продовжує інвестуватися переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств.

Ключові слова: основний капітал, інвестиції, ступінь зносу, відтворення, нагромадження.

Постановка проблеми. В умовах реформування економіки України незаперечним є той факт, що фінансові ресурси відіграють вирішальну роль в ефективному функціонуванні господарської системи країни і є визначальним чинником процесу відтворення основного капіталу. Діяльність будь-якого економічного суб'єкта залежить від наявності факторів виробництва, ключовим з яких є основний капітал. За останні п'ятнадцять років спостерігається негативна тенденція щодо відтворення основного капіталу, про що свідчать розраховані нами показники. Основною проблемою такого стану є обмеженість фінансових ресурсів, що, своєю чергою, актуалізує дослідження ролі фінансових ресурсів у відтворенні основного капіталу. Незважаючи на низку наукових розробок, проблема державного регулювання фінансових ресурсів відтворення основного капіталу не знайшла свого розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання наукового тлумачення сутності та природи фінансових ресурсів актуальна для наукового доробку таких учених, як: І.О. Бланк, М.Д. Білик, О.Д. Василик, А.І. Даниленко, А.Г. Загородній, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонов, В.М. Опарін, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрьогін, О.Р. Романенко, В.М. Федосов, А.А. Чухно та ін. Однак залишається незаперечним той факт, що не існує єдиного підходу до визначення сутності фінансових ресурсів. Це зумовлено як тим, що дослідження проводилися в різні періоди часу, у тому числі і за часів командно-адміністративної системи, що стало причиною розбіжностей у поглядах різних учених на цю проблематику, так і складністю самої економічної категорії «фінансові ресурси».

Мета статті полягає в аналізі інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу. Для досягнення мети необхідно розрахувати низку показників та простежити їх відношення до ВВП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз робіт вищезазначених учених дає змогу виділити підходи до розуміння сутності та економічної природи фінансових ресурсів. Суть

першого виражає командно-адміністративний підхід до розуміння даної категорії і визначає їх як фонди грошових коштів із певним цільовим призначенням. Даний підхід передбачає розгляд змісту фінансових ресурсів як на рівні державних фінансів, так і на рівні фінансів підприємств. Так, С.В. Мочерний зазначає, що фінансові ресурси – це грошові фонди, створені в процесі розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту країни [6, с. 821]. На думку С.І. Юрія, фінансові ресурси на макrorівні – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу та використання ВВП за певний період [11, с. 28]. Прихильником даного підходу є також О.Д. Василик, який стверджує, що фінансові ресурси – це грошові накопичення та доходи, що створюються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб [4, с. 17]. На думку вченого, грошові засоби стають фінансовими ресурсами тоді, коли вони концентруються у відповідних фондах, для яких установлено порядок створення й використання [4, с. 84]. М.Я. Коробов вважає, що на рівні підприємства «фінансові ресурси підприємства – це його власні і позичкові грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу та використовуються в статутних цілях підприємства» [7, с. 45]. Недоліком даного підходу, на нашу думку, є те, що співвідношення понять «фонди» і «фінансові ресурси» є доречним тільки на макrorівні. Щодо мікрорівня, то поняття «фонди» як організаційна форма руху коштів просто починає зникати з лексики підприємства, уступаючи місце поняттю «капітал». Ми поділяємо точку зору вчених, які вважають, що до трактування будь-якого фонду як джерела коштів для придбання активів не слід ставитися буквально (подібна помилка особливо поширена серед не бухгалтерів) – активи найчастіше придбаються тоді, коли у підприємства є в достатньому обсязі вільні грошові ресурси, а не тому, що створено якийсь фонд. Це підтверджує і практика ведення бізнесу, адже сьогодні кошти акумулюються у вигляді нерозподіленого прибутку, а не різноманітних фондів цільового призначення. Таким чином, ми погоджуємося, що під час визначення фінансових ресурсів на мікрорівні про ніякі фонди говорити не доцільно [8, с. 361].

Суть другого підходу полягає в тому, що фінансові ресурси розглядаються як сукупність усіх грошових коштів у фондовій та нефондовій формах, що є в розпорядженні господарюючого суб'єкта. До прихильників даного підходу можемо віднести Л.А. Лахтіонову, яка до фінансових ресурсів відносить грошові кошти у формі грошових фондів (статутний фонд, фонд оплати праці, резервний фонд) та у нефондовій формі (використання грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, банками, страховими компаніями і т. д.) [9, с. 16]. Ототожнення фінансових ресурсів і

фінансового капіталу спостерігається в працях В.М. Федосова, який під фінансовими ресурсами розуміє загальну суму власного, позиченого й залученого капіталу, що використовується підприємствами для формування своїх активів і здійснення виробничо-господарської діяльності з метою одержання прибутку [3, с. 193]. Найбільш лаконічною є позиція І. Балабанова, який до фінансових ресурсів суб'єктів господарювання відносить усі грошові кошти, наявні у його розпорядженні [1, с. 43].

Представники третього підходу виокремлюють лише певну частину з фінансового або грошового потоку підприємства, яка може вважатися фінансовими ресурсами. У цьому разі особлива увага акцентується на цільовому призначенні фінансових ресурсів, визначенні межі їх виділення у складі вартості сукупного суспільного продукту. Так, ознакою, за якою Г. Шахова пропонує виділити фінансові ресурси із загальної маси грошових коштів, виступає функціональне призначення фінансових ресурсів на різних стадіях відтворювального процесу. Грошовий обіг дослідниця поділяє на дві частини: перша пов'язана з простим відтворенням і задоволенням поточних потреб, друга – із розширеним відтворенням. Ту частину, яка може бути витрачена на розвиток народного господарства, задоволення суспільних потреб, автор визначає як фінансові

ресурси [15, с. 3–11]. В.Г. Белопіпський також вважає, що фінансові ресурси – це частина грошових ресурсів у вигляді доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і виконання затрат із забезпечення розширеного відтворення [2, с. 115]. На переконання В.М. Опаріна, фінансовими ресурсами можна вважати лише ту суму коштів, яка спрямована в основні засоби та обігові кошти підприємства [10, с. 26].

Виходячи з наведених визначень, можна зробити висновки, що більшість авторів під фінансовими ресурсами розуміє грошові накопичення, доходи і надходження або ж фонди грошових ресурсів.

Аналіз різноманітних визначень фінансових ресурсів у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі дає змогу висловити власне бачення їх економічної суті. На наше переконання, для розуміння поняття «фінансові ресурси» необхідно дослідити термін «ресурси», яке походить від латинського *resurgo*, що означає «виникаю знову» або в перекладі з французької – допоміжний засіб, який може бути використаний із певного джерела з конкретною метою. В українській мові під ресурсами розуміють засіб, можливість, якими можна скористатися у разі потреби; грошові цінності, джерело фінансових доходів [5, с. 198].

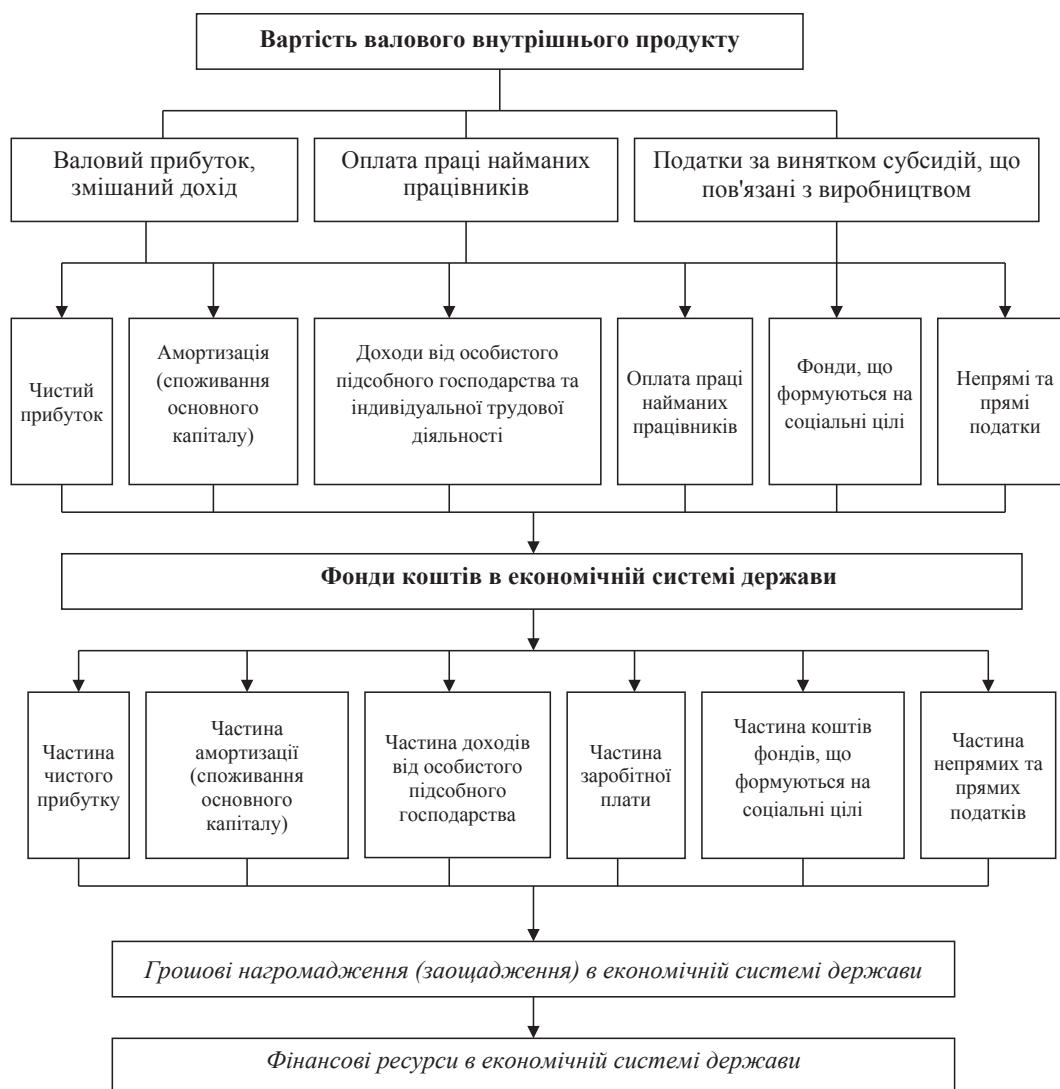

Рис. 1. Взаємозв'язок вартісної структури ВВП та фінансових ресурсів на макрорівні

Таблиця 1

Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Валовий внутрішній продукт	100,0	100,0	100,0	100,0	100	100	100
Оплата праці найманих працівників	42,3	49,1	48,2	47,2	50,5	49,9	46,3
Податки за винятком субсидій на виробництво та імпорт	16,8	12,7	11,8	13,8	12,7	12,5	12,9
на продукти	15,2	12,0	11,5	13,5	13,5	12,4	12,9
Інші, пов'язані з виробництвом	1,6	0,7	0,3	0,3	- 0,8	0,1	0,0
Валовий прибуток, змішаний дохід	40,9	38,2	40,0	39,0	36,8	37,6	40,8

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування

Джерело фінансування	Питома вага в загальному обсязі інвестицій в основний капітал, %							
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кошти державного бюджету	3,1	13,2	5,8	7,1	5,8	2,4	1,2	2,5
Кошти місцевого бюджету	1,7	0,7	3,4	3,4	3,1	2,7	2,7	5,2
Власні кошти підприємств і організацій	85,2	71,2	60,8	58,6	59,7	63,8	70,5	67,5
Кошти іноземних інвесторів	1,1	1,4	2,1	2,8	1,7	1,8	2,6	3,0
Кредити банків й інші позики	1,7	8,5	12,3	16,3	17,1	15,3	9,9	7,6
Інші джерела фінансування	7,2	5,0	15,6	11,8	12,6	14,0	13,1	14,2
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100
У фактичних цінах, млн. грн.								
Кошти державного бюджету	13	335	10952	18395	17141	6498	2739	6920
Кошти місцевого бюджету	7	17	6368	8801	9149	7219	5918	14260
Власні кошти підприємств і організацій	392	1806	114964	152279	175424	170676	154630	184351
Кошти іноземних інвесторів	5	36	4068	7196	5041	4881	5640	8185
Кредити банків і інші позики	8	217	23336	42324	50105	40878	21739	20740
Всього	459	2534	189061	259932	293692	267728	219420	273116

Поняття «фінанси» в перекладі з латинської означає «платіж», а з французької – «грошові кошти» [13, с. 146].

Поєднавши ці два терміни, будемо стверджувати, що фінансові ресурси – це грошові кошти господарюючих суб'єктів, які надходять із відповідних джерел та використовуються ними для здійснення платежів у процесі виробничо-господарської діяльності, основним складником якої є процеси, пов'язані з відтворенням основного капіталу.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що невід'ємним складником характеристики фінансових ресурсів є процеси, пов'язані з їх державним регулюванням, а саме ті, що стосуються їх формування та використання. На основі аналізу публікацій відомих вітчизняних учених можемо стверджувати, що формування фінансових ресурсів пов'язане із складними динамічними процесами, орієнтованими на максимальну взаємодію із факторами зовнішнього і внутрішнього середовища. В основу побудови певної системи цих факторів покладено принцип сфери впливу на склад фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта, відповідно до якого всі фактори щодо формування та використання фінансових ресурсів поділяють на внутрішні та зовнішні [4, с. 117].

Оскільки ці процеси виступають складовою частиною відтворювального процесу і нерозривно пов'язані з кругообігом капіталу, виникає необхідність з'ясування відмінності між фінансовими ресурсами, грошми та фінансовим капіталом. Щодо відмінності фінансових ресурсів від грошей, то ми поділяємо думку про те, що гроші – це особливий товар, що є загальним еквівалентом вартості [14, с. 89].

Ми підтримуємо думку тих науковців, які вважають, що терміни «фінансові ресурси» і «фінансовий капітал» є тотожні, їх вибір залежить від зручності у користуванні. Водночас хочемо наголосити, що в умовах сьогодення частіше оперують поняттям «капітал», який, з одного боку, є об'єктивним фактором виробництва, з іншого – втілює одну з перетворених форм фінансових ресурсів. Це пояснюється тим, що діяльність будь-якого господарюючого суб'єкта починається з формування капіталу, який щодо відтворювального процесу виступає у вигляді фінансових ресурсів та водночас є формою фінансування виробничої діяльності.

Проблеми державного регулювання формування і використання фінансових ресурсів досліджуються багатьма вітчизняними і зарубіжними економістами. Однією з основних тез їхніх досліджень є теза про те, що успіх будь-якого економічного суб'єкта незалежно від форми власності та виду діяльності багато в чому залежить від правильного вибору джерел формування фінансових ресурсів. Узагальнення точок зору вищезазначених дослідників дає змогу виділити такі джерела фінансових ресурсів відтворення основного капіталу: власні і залучені (чужі) або зовнішні і внутрішні, які формуються як на макрорівні і на мікрорівні.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів в економічній системі держави є вартісна структура ВВП (рис. 1), яка протягом досліджуваного періоду зазнала суттєвих змін (табл. 1). Зокрема відбулися збільшення частки найманих працівників та скорочення частки податків за винятком субсидій на виробництво та імпорт.

Розгляд структури джерел фінансових ресурсів відтворення основного капіталу спонукає нас до побудови табл. 2, яка дасть змогу проаналізувати кожне джерело, яке використовується на відтворення основного капіталу як на макро-, так і на мікро-рівні.

Як видно з наведеної таблиці, протягом досліджуваного періоду основним джерелом інвестування в основний капітал є власні кошти підприємств і організацій, які покривають у середньому понад 60% усіх капіталовкладень.

Висновки. Домінування частки власних коштів підприємств у фінансуванні їх інвестицій в основний капітал фактично означає закритий характер економічного відтворення, тобто економіка України продовжує інвестуватися переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств.

Література:

1. Балабанова А.И. Финансы / А.И. Балабанов, И.Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2000. – 192 с.
2. Белоліпецький В.Г. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств / В.Г. Белоліпецький // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 112–118.
3. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент : [навч. курс] / І.А. Бланк – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2006. – 528 с.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів : [підручник] / О.Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Ред. В.Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1728 с.
6. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / Редкол.: С.В. Мочерний [та ін.]. – К. : Академія, 2002. – Т. 3. – 952 с.
7. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : [навч. посібник] / М.Я. Коробов. – К. : Знання, КОО, 2000. – 378 с.
8. Кундицький О.О. Суть і значення фінансових ресурсів в національній економіці / О.О. Кундицький // Формування ринкової економіки в Україні. – 2005. – Вип. 14. – С. 359–363.
9. Лахтіонова Л. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Л. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
10. Опарін В. Фінансові ресурси та суспільний капітал / В. Опарін // Вісник НБУ. – 2001. – № 7. – С. 26–28.
11. Фінанси: вишкіл студії : [навч. посіб.] / С.І. Юрій [та ін.]. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2002. – 357 с.
12. Фішер С. Економіка / С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмамзі ; пер. з англ. ; 2-е вид. – М. : Діло, 1997. – 132 с.
13. Хотомлянський О. Теоретичні основи управління фінансовими ресурсами підприємств / О. Хотомлянський, І. Сіненко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 145–151.
14. Чухно А.А. Развитие теории грошей та практика регулювання грошового обігу / А.А. Чухно. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 1994. – 116 с.
15. Шахова Г.Я. Финансовые ресурсы в системе макроэкономических взаимосвязей / Г.Я. Шахова // Финансы. – 1993. – № 3. – С. 3–11.

Васюник Т.И. Роль финансовых ресурсов в воспроизводстве основного капитала

Аннотация. В статье обосновано понятие «финансовые ресурсы». Проанализированы мнения ученых-экономистов относительно трактовки понятия финансовых ресурсов, определена взаимосвязь понятий «фонды», «капитал», «финансовые ресурсы», «финансовый капитал». Доказано, что источником инвестирования в основной капитал являются собственные средства предприятий и организаций, которые покрывают в среднем более 60% всех капиталовложений. Сделан вывод о том, что доминирование доли собственных средств предприятий в финансировании их инвестиций в основной капитал фактически означает закрытый характер экономического воспроизводства, который показывает, что экономика Украины продолжает инвестироваться преимущественно за счет реинвестирования доходов предприятий.

Ключевые слова: основной капитал, инвестиции, степень износа, воспроизведение, накопление.

Vasiunyk T.I. The role of financial resources in the fixed assets reproduction

Summary. In the article, the concept of «financial resources» is substantiated. Scientific views of economists on interpretations of financial resources are analysed; a relationship of terms «funds», «capital», «financial resources», «financial capital» are defined. It is proved that the source of investment in fixed assets are own funds of enterprises and organizations, which cover an average more than 60% of all investments. It is concluded by the author that the proportion of domination of own funds' share in the financing of their investment in fixed assets is practically means a closed nature of economic reproduction certifying that Ukraine's economy continues to be invested mainly by re-investing profits of companies.

Keywords: fixed assets, investment, degree of depreciation, reproduction, accumulation.